

עבודת

הרצון

פירוש התפילה לעילוי הרצון

הרב אילן צפורי

בהוצאת עמותת "תורה אחרי צבא"

כל הזכויות שמורות
לעמותת "תורה אחרי צבא"
ולמחבר

מותר להעתיק ולפרסם חלקים מהחוברת
שלא למטרות מסחריות

עיצוב ועימוד: אורי פרידמן

עיצוב העטיפה: ג'ודי פרידמן

טלפון להשגת החוברת:

02-6511256

www.bogreytsava.co.il

bogreytsava@013.net

הוקדש להיות נר זכרון

לעילוי נשמת

סבתי היקרה

ויקטוריה גבאי ז"ל

בת

יעקב ושרה הלפרין

ז"ל

נפטרה בכ"ו באלול תשס"ט

ת.נ.צ.ב.ה

הוקדש להיות נר זכרון

לעילוי נשמת

חסידה רוסק ז"ל

בת שרגא ואסתר כ"ץ
ז"ל

נפטרה בה' באלול תשס"ז

ולעילוי נשמת

יוסף אריה כ"ץ ז"ל

בן שרגא ואסתר כ"ץ
ז"ל

נפטר בכ"ט בתמוז תשס"ט

ת.נ.צ.ב.ה

הוקדש להיות נר זכרון

לעילוי נשמת

אליהו יעקב בן מרדכי ז"ל
סימה בת משה שמשון ז"ל
לבית משפחת שיינפלד

ראובן בן משה אריה ז"ל
חנה בת צבי ז"ל
לבית משפחת פרוכטר

דב בן יעקב ז"ל
לאה בת פנחס ז"ל
לבית משפחת ספיקר

יעקב בן יצחק ז"ל
הענה בת יוסף ז"ל
לבית משפחת מרמור

ת.נ.צ.ב.ה

הוקדש להיות נר זכרון

לעילוי נשמת

סבינו היקרים

חיים מנחם מנדל בן יעקב
יוסף רובין ז"ל

נפטר בה' בחשון תשס"ה

גדעון בן יוסף ריינר ז"ל

נפטר בכ"ד באדר א' תשמ"ו

ת.נ.צ.ב.ה

"כשמתפללים מתפשט כח הרצון, והדבר המפשט את כח הרצון ביותר הוא כשמכוונים במילוי הרצון אל ד'. כשהמחשבה דבקה באלהים, והרצון דבק בו אז בקשר מחשבתי פנימי, אז כל כחות הנפש מתגדלים מעל כל גבול, והרצון הטוב והמעולה בהתפשטו ביותר, פועל הוא את טובו. התפלה היא פעולה ממש, ככל פעולה שהטבע שלה מורגש. אמנם הכל תלוי בגודל קדשו של הרצון היחידי של המתפלל, ושל התוכן האלהי הממלא את נשמתו, ותפלתן של צדיקים עושה מהפכה גדולה לטובה, בערכי העולם כולו" ...

אורות הקודש ג עמ' מח

עצה טובה לקורא

למי שירצה להשתמש ב"עבודת הרצון" על מנת להעלות את האישיות, כדאי לדעת ש"עבודת הרצון" מציבה לפעמים רף גבוה ודורשת מאמץ רוחני וריכוז רב כדי לכוון את המחשבה לשלושת מימדי עילוי הרצון של כל ברכה וברכה, כפי שיוסבר במהלך הספר. השיטה לעילוי הרצון בנויה משני שלבים - שלב הבנת התוכן של כל ברכה ושלב הנסיון ליישר את הרצון על תוכן זה. לא תמיד בתפילה אנו נצליח להתעלות לשלב השני, ולכן יש לפעמים להסתפק בכוונות הפשוטות של השלב הראשון, שהן לבדן מספיקות כדי להעלות את המתפלל למרומי הקודש של ההבנה הפשוטה של נוסח התפילה, אותו תיקנו אנשי כנסת הגדולה והנחילו לדורות.

המחבר

תוכן עניינים

א. הגישה לתפילה – הכנת הרצון לעילוי.....14

1. הרצון – מקור חיות האדם.....14

2. תכלית התפילה – עילוי הרצון להדמות לבורא עולם.....17

3. המבנה הכללי של התפילה – המסלול לעילוי הרצון.....20

ב. שלוש הברכות הראשונות – עילוי הרצון לטוב.....23

1. ברכת "האבות" – עילוי הרצון לטוב שבעולם.....24

2. ברכת "מחייה המתים" – עילוי הרצון לטוב שמחוץ לעולם.....26

3. ברכת "הקדושה" – עילוי הרצון למקור הטוב.....29

ג. הברכות האמצעיות – עילוי הרצון לעבודת התיקון.....35

1. ברכות "דעת", "תשובה", "סליחה" – עילוי הרצון למגמת התיקון...36

2. ברכות "גאולה", "רפואה", "ברכה" – עילוי הרצון לתיקון הפרט.....47

3. ברכות "קבוץ גלויות", "צדק ומשפט", "שובר אויבים" – עילוי הרצון
לישועת כלל ישראל.....61

4. ברכות "על הצדיקים", "בונה ירושלים", "מצמיח קרן ישועה", "שומע
תפילה" – עילוי הרצון לתיקון העולם.....79

ד. שלוש הברכות האחרונות – עילוי הרצון לדבקות בבורא עולם 101

1. ברכת "רצה" – עילוי הרצון לעבודת התמיד 108

2. ברכת "מוזרים" – עילוי הרצון לעבודת התודה 113

3. ברכת "שים שלום" – עילוי הרצון לעבודת השלמים 118

ה. תקציר הכוונות לעילוי הרצון 125

פתח דבר

"התפילה אף על פי שיסודה הוא ברגש, מכל מקום צריך שתהיה מושפעת גם כן מהדעת וההיגיון כפי אותה המידה שהרגש צריך אליו. ותכלית התפילה ופעולתה הלא נועדה להיות מסייעת להשלמת האדם ושכלול רוחו..." (עין איה ברכות ב פ"ט פסקה קסז).

בראש ובראשונה התפילה הינה התקשרות רגשית עם הקב"ה, המונעת על ידי החסר שבמציאות והאמונה שבורא עולם מסוגל למלא אותו.

לפני שקבעו אנשי כנסת הגדולה את הנוסח, שעד היום נמצא בידנו, תוכן התפילה היה חופשי, ורגשי הלב של כל אדם פרטי מצאו לעצמם ביטוי אישי, בצורה של בקשות אישיות. מתוך כך גם השתקפה המדרגה הרוחנית של המתפלל - על פי טיב ורום הבקשות.

אך מאז שתוכן הבקשות קבוע, הוא מהווה למעשה רף גבוה של רצונות אליהם חייב האדם לשאוף. ומתוך כך נתלווה לתפילה הצורך לעבוד על הרצון, כדי להזדהות עם הרום והקדושה של הרצונות המובאים בי"ט הברכות של התפילה.

מעתה התפילה היא ממש עבודה - ה"עבודה שבלב", שהיא **עבודת הרצון**...

בחיבור זה נעשה ניסיון להגדיר איך כל ברכה וברכה מהשמונה-עשרה הינה חלק ממתווה כללי, אותו תיקנו חז"ל על מנת להעלות את הרצונות הבסיסיים של האדם ולהביאם להיות רצונות נשגבים.

"עבודת הרצון" מתחילה בהתבוננות מעמיקה בתוכן הברכות של התפילה, ונמשכת בהצעת דרך מעשית להשפעה על הרצון, המהווה בסיס לעילוי האישיות.

הנני תפילה שחיבור זה יועיל במשהו לחיזוק הקשר עם ריבונו של עולם, למען עמנו וערי אלוהינו.

א. הגישה לתפילה – הכנת הרצון לעילוי

1. הרצון – מקור חיות האדם

ידיעת הפעולה וההשפעה המהותית של הרצון על שאר כוחות הנפש, מחייבות אותנו לעסוק הרבה בפיתוח הרצון ועילוי. אנו בעזרת ה' ננסה בחיבור זה לעמוד על הקשר ההכרחי שבין התפילה לעילוי הרצון.

ניתן לומר שהנפש הינה בעלת ארבעה כוחות יסודיים - השכל (עיוני ומעשי), הרגש, הדמיון והרצון. אך כוחות אלו מתחלקים לשתי מגמות נפרדות - מצד אחד השכל, הרגש והדמיון - שהם כלי היכולת, ומצד שני הרצון - המפעיל אותם.

מתוך כך ניתן לומר שהרצון הוא ההתגלות הראשונה של רוחניות האדם, כפי שכותב הראי"ה באורות הקודש (כרך א "אחדות השכל והרצון" פסקה פג) :

"על הרצון הפנימי אפשר לומר, שהוא ההתגלות הראשונה של המהות הרוחנית... השכל והמדות הם התגלות שניה ושלישית. כשיש ברצון הפנימי קלקול, אי אפשר שלא יתגלה זה הקלקול בשכל וגם במדות..."

הרצון הוא יסוד הכל, כוח החיים, עצם החופש לקבוע את המחשבה ואת המעשה, לקבוע את התנועה שהיא יסוד השינוי ביחס למקום ולזמן - הוא המנוע לכל.

הרצון אצל האדם הוא למעשה גילוי האישיות ואף יותר מזה, הוא כנראה עצם האישיות. האדם תמיד רוצה משהו. לא יכול להיות שאיננו רוצה, אף לא רגע אחד - רוצה לקום, רוצה ללכת, רוצה לאכול, רוצה ללמוד, רוצה לישון, רוצה לחשוב, רוצה לדבר, רוצה לא לרצות כלום...

אפשר לומר שביטוי הרצון הוא התנאי להוצאה לפועל של האדם, והוא גם תו הזיהוי, הזהות שלו. האדם מוכר ומוגדר על ידי אחרים על פי רצונו - הרצון הינו עילה לחיכוך או עילה לחיבור והתאמה בין בני האדם.

את הרצון, למרות כל טבעיותו ותכונותיו המולדות, ניתן לזכך ולהעלות, על ידי דבקות השכל והרגש ברצונות האלוהיים המופיעים בתורתנו הקדושה, כפי שמסביר הרב (שם פסקה פז):

”יש להעלות את הדמיון האנושי, ואת כל הרצונות הטבעיים שלו, בין ביחיד בין בעבור, להרום היותר עליון. והעליה השכלית והשירית העליונה מורידה היא רצונות ודמיונות נשגבים, המביאים ברכה רבה.”

בדרך זו ניתן לעבוד על הרצון, אף שהוא הרבה יותר פנימי מכלי היכולת, כפי שכותב שם הרב (פסקה פה):

"כח הרצון הוא יותר עצמי ויותר עמוק ומושרש בהמהות הנפשית, מהשכל. אבל השכל הקדוש, המואר מאור הקודש, הוא מעדן ומקדש, מצרף ומזקק את הרצון בכל מלואו, מפני שיסוד הוייתו הוא יותר עמוק ויותר תוכני מכל ערכי הרצון כולם, וממקור שפעתו הרצונית יונקים".

הרצון האנושי יכול להיות רדוד מאוד ולגרום להשפלת הצלם האלוהי שבאדם, מתוך השפעות היצרים והתשוקות החומריות עליו. ולכן, האדם מצווה לפעול בכל כוחו על מנת להעלות את רצונו לדרגות הגבוהות של המוסר והיושר.

כפי שיבואר בהמשך החיבור, הדרך המהותית ביותר להעלות את הרצון היא על ידי הניסיון להשוותו לרצונות האלוהיים המתגלים בתפילת שמונה-עשרה.

התפילה הינה הכלי העיקרי לעילוי הרצון, והיא מהווה אם כן מקור יסודי לזיכוך האישיות, שהרי אחר הרצון נגררים השכל העיוני והמעשי, הרגש והדמיון, שיפעלו בתור כלי יכולת מיושרים על דרכיו של בורא עולם –

"מה הוא גומל חסדים, אף אתה כן. ארך אפים

וקדוש, אף אתה כן" (פסיקתא זוטרתי / לקח טוב,

דברים פרשת ראה דף כא ע"א).

2. תכלית התפילה – עילוי הרצון להדמות לבורא עולם

”תכלית התפילה אצלנו היא להתרוממות הנפש
שתהיה מוכנת להתנהג במעלה יותר רוממה
משהיא מתנהגת...” (עין איה ברכות פרק א, פסקה
סז).

אֲדָנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ

אנו מתחילים את תפילתנו עם בקשת ”אֲדָנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ” - כח הדיבור הוא כלי התפילה, אך מטרתנו היא כפי שאנו מבטאים בסוף התפילה: ”יְהִיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי” - בקשה שייהפכו אמירותינו לרצון אצלנו ולא יישארו אמירות של פתיחת שפתיים בעלמא.

אכן, התפילה איננה שימוש של כושר ההבעה בעלמא, אלא היא נועדה לפתח את כח הרצון. מן התפילה אנו דולים את הכרת הרצון הפנימי, האמיתי הדוחף אותנו לרצות לחיות על פי עומק מהותנו, עומק מאוייה של נשמתנו. את העומק הזה אנו נעורר אמנם על ידי הדיבור, אך הדיבור והשינון, חייבים להיחפך לרצון אמיתי, להזדהות שורשית שגם תנחה את מעשינו כולם - אנו נדלה רצון מ”עמק התפילה” (עיין אורות המלחמה פ”ט).

עיקר עבודת הרצון בנויה על השאיפה להדמות למידותיו של הקב”ה, כפי שמובא במדרש:

"אֲחֵרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ" (דברים יג, ה) – זו דרכו של הקב"ה, מה הוא רחום וחנון, אף אתה היה כן. מה הוא גומל חסדים, אף אתה כן. ארך אפים וקדוש, אף אתה כן, שנאמר (ויקרא יא):
 'וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי"
 (פסיקתא זוטרתא / לקח טוב, דברים פרשת ראה דף כא ע"א).

וכפי שאומר הרמב"ם בהלכות דעות (פ"א, ה"ו):

"על דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויין – ארך אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן, להודיע שאלו דרכים טובים וישרים הן וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו".

הראי"ה מסביר באריכות (במאמר "דעת אלוהים" בספר עקבי הצאן), שהדרך הבלעדית לדעת את בורא העולם היא להכיר את **מידותיו** ולדבוק בהן. כל שיטה לדעת אלוהים הבנויה על התבוננות בעצמותו על מנת לחוש קרבה ולהפיק מכך עונג רוחני, מבלי לעלות את הרצון (והמעשה) למידות האלוהיות, מובילה לכישלון מוכרח - לעבודה זרה או לכפירה (עיין שם).

אנו נשתמש בתפילה כמקור להכרת מידות הבורא, ובiodענו שהכרת מידות אלו נועדה להביאנו להתנהג ולפעול על פי המידות

האלוהיות המותאמות לנו, נצטרך לתרגם את ברכות התפילה לרצונות אותם אנו שואפים לפתח על מנת להדמות לבורא העולם.

יסוד עבודת הרצון שבתפילה כבר נרמז במזמור המרכזי של

פסוקי דזימרא (פסוקי דזימרא, "אשרי") :

"צַדִּיק ה' בְּכָל דַּרְכָּיו. וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו" - צדקותו של

הקב"ה נלמדת מהכרת דרכיו, הדרכים בהן הוא מנהיג את עולמו, וחסדו נלמד מהכרת מעשיו.

"קָרוֹב ה' לְכָל קְרָאֵיו. לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת" - קרבת

אלוהים תושג על ידי הקריאה, הקריאה להכיר את דרכיו ומעשיו, הלא היא תפילת העמידה, שכל אחת מברכותיה מסבירה מידה אלוהית אחת, המסוגלת להיהפך לרצון אצל המתפלל.

ואם קריאה זו תהא אמיתית, היינו שואפת באמת להיהפך

לרצון לקנות את המידות האלוהיות, אז **"רְצוֹן יִרְאֵיו יַעֲשֶׂה" - ה'** יעשה את הרצון של יראיו, הוא יהפוך את הקריאה לרצון אמיתי בנפש של המתפלל - **"יְהִיו לְרְצוֹן אִמְרֵי פִי"**.

זוהי עבודת הרצון, השואף להדמות לרצון האלוהי, וכאשר

הדבר נעשה מעומק הלב, הוא נשמע על ידי בורא עולם - **"וְאָת**

שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע", **"וְיוֹשִׁיעֵם" - מן הרצון הבהמי הנמוך ויעלם**

לרצות רצון אלוהי...

3. המבנה הכללי של התפילה – המסלול לעילוי הרצון

התפילה מתחלקת לשלוש קבוצות: שלוש הברכות הראשונות, שלוש עשרה הברכות האמצעיות ושלוש הברכות האחרונות.

הקבוצה הראשונה והשלישית הינן הבסיס הקבוע של כל תפילות העמידה, גם בשבת ובמועדים, בהם הקבוצה האמצעית מושמטת ובמקומה באה "קדושת היום".

אנו נביא כאן, בתור סקירה כללית, את מבנה התפילה הבנוי על ידי חז"ל, כמסלול לעילוי הרצון. כל פרטיה יוסברו בהמשך בסייעתא דשמיא, בצורה של מתווה לעבודת עילוי הרצון.

שלוש הברכות הראשונות נותנות לנו את **הכלים לעילוי הרצון**, כאשר הן מפגישות אותנו עם המגמה הכללית של הקישור אל החסד, אליה אנו שואפים להעלות את רצוננו.

מגמה זו מורכבת משלושת מימדי החסד, אליהם שואף הרצון - החסד שיסודותיו נמצאים בתוך העולם, אותו אנו פועלים (אותו אנו מייצרים עם הכוחות והחומרים המצויים), החסד הנמשך מחוץ לעולם על ידי התפילה (אותו אנו מחדשים כעין "יש מאין" על ידי תפילותנו) והחסד בעליונותו המקורית שאיננו תלוי בעולם, אליו אנו מתחברים דרך המחשבה והדמיון (הכל יבואר בהמשך בסייעתא דשמיא).

שלוש עשרה הברכות האמצעיות עוסקות במכלול המציאות העולמית הזקוקה לתיקון בכל היבטיה - הן עצם הקרקע לעבודת עילוי הרצון.

אנו ניגשים לעבודה זו על פי מתווה התפילה, המפתח ארבעה מעגלים: עילוי הרצון לעצם **מגמת התיקון** ("דעת", "תשובה", "סליחה"), עילוי הרצון ל**תיקון הפרט** ("גאולה", "רפואה", "ברכה"), עילוי הרצון ל**תיקון כלל ישראל** ("קבוץ גלויות", "צדק ומשפט", "שובר אויבים") ועילוי הרצון ל**תיקון העולם בכללו** ("על הצדיקים", "בונה ירושלים", "מצמיח קרן ישועה", "שומע תפילה").

שלוש הברכות האחרונות מעלות את הרצון **להשתפכות הנפש**, היינו למדרגה בה האדם משיג שתיקון העולם איננו התכלית, אלא מהוה רק כלי לתיקון האישיות. אכן לאחר שהאדם מוסר את נפשו לתיקון חסרונות העולם על מנת לעשות נחת רוח לבורא עולם, הוא יכול להתעלות למדרגה העתידיה בה קרבת האלוהים לא זקוקה לעולם ותיקונו.

זוהי מדרגה עילאית שאיננה באה לידי ביטוי בחיי המעשה, בהם אנו עוסקים בתיקונו של עולם, אלא היא מתאפשרת בתפילה במובנה הרעיוני, על ידי עילוי הרצון, בעזרת הדמיון, להזדהות המלאה איתה.

להשגת מימד זה, מעלה אותנו התפילה בשלושה שלבים, שהם כנגד שלושה סוגי קרבנות - **תמיד** ("רצה"), **תודה** ("מודים"), **שלמים** ("שים שלום").

ב. שלוש הברכות הראשונות – עילוי הרצון לטוב

שלוש הברכות הראשונות מציגות את שלושת מימדי החסד האלוהי עליהם אנו שואפים ליישר את הרצון. ברכת האבות עוסקת בחסד שמופק מתוך העולם, ברכת הגבורה עוסקת בחסד שנמשך מעל העולם אל תוך העולם וברכת הקדושה עוסקת בחסד בטהרתו, עוד לפני שהוא מוצא לעצמו דרכים להופיע בתוך העולם.

כפי שיבואר, שלושה מימדים אלו יהוו קרקע להצמחת הרצון בכל ברכות התפילה, על פי שלוש המדרגות היסודיות של "עילוי הרצון" - עשייה, דיבור ומחשבה. ברכת האבות מלמדת אותנו להעלות את הרצון לעשיית החסד, ברכת "מחייה המתים" להעלותו **להתפלל** על השפעת חסד עילאי על העולם ובברכת הקדושה אנו מעלים את הרצון **להזדהות** עם החסד במקורו, במקום בו איננו מוקטן על ידי הנסיון שלנו ליישמו דרך הכלים המוגבלים של יכולתנו או הבנתנו.

בכל הברכות של השמונה-עשרה העוסקות בתיקון העולם (הברכות האמצעיות), אנו נעסוק בעילוי הרצון, בשלוש הדרגות האלו - לרצות **לפעול** על פי המידה האלוהית המתוארת בברכה (כגון רפואה או הצמחת ישועה וכו'), לרצות **להתפלל** להשגת תיקונים השייכים לברכה זו, שאין ביכולתנו לעשותם, ולרצות להתקרב **להשגת** החסד המתגלה באלוהיותו בשורש המגמה של ברכה זו, כאשר הוא איננו מוקטן על ידי העולם ומקרו.

1. ברכת "האבות" – עילוי הרצון לטוב שבעולם

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, אֱלֹהֵי יִצְחָק
 וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא,
 אֵל עֲלִיּוֹן, גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חֲסָדֵי אָבוֹת וּמְבִיא
 גּוֹאֵל לְבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה, מְלַךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן.
 בְּרוּךְ אַתָּה ה' מֶגֶן אַבְרָהָם.

פירוש עיקרי הברכה:

ברכת האבות פותחת את עבודת הרצון שלנו עם אמירה כללית הכוללת את מהות פיתוח הרצון ותכליתו. "האל הגדול הגיבור והנורא" - חסד, דין ורחמים, שהם עמודי המידות האלוהיות, אותן אנו שואפים לקנות כדי להדמות לאל עליון, על ידי הפיכתן לקניין אנושי. "אלוהי אברהם" - החסד של אברהם, "אלוהי יצחק" - הדין של יצחק, "אלוהי יעקב" - הרחמים של יעקב.

האבות הם אלו שהצליחו להפוך את המידות האלוהיות לקניין הפרטי שלהם, לרצון אנושי - "בגלל אבות שעשו רצונך" (תפילת מוסף של שלושת הרגלים), דהיינו הורידו את רצון ה' לעולם העשייה, הצליחו לקנות את הרצונות האלוהיים ולהפכם לרצונות אנושיים. ולכן תיקון המידות שלנו הוא למעשה היישות הרצונות שלנו על רצון האבות, ומתוך כך אנו אומרים בברכות שלפני קריאת שמע (ברכת "אהבת עולם"): "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים

לעשות רצונך בלבב שלם", ומביעים את רצוננו להדמות להם: "כן תחננו ותלמדנו" (שם).

מאברהם אנו למדים את הרצון לחסד (אברהם קנה את מידת החסד של הקב"ה ועשאה מידה אנושית, אותה אנו מסוגלים לקנות), מיצחק את הרצון לדין ומיעקב את הרצון לרחמים. והכל בבחינת "גומל חסדים טובים" - גם הדין וגם הרחמים הם לבושים של החסד. שלוש המידות נקראות "חסד" ("חסדים") וכולן באות להוסיף טוב ("טובים").

ועל ידי קניין הרצונות הללו, אנו מביאים "גאולה" (התעלות = שחרור מהנמיכות) לעולם, "למען (= בגלל - וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם", דברים ג, כו) שמו" ("שמו = נקודת המפגש בין אינסופיותו יתברך לשכלנו = הכרתנו אותו = המידות שלו ביחס אלינו). במילים אחרות, הגאולה (והשלב האחרון שלה, היינו "הגואל") באה כאשר הכרתנו אותו קיימת בדבקות מלאה ("באהבה"), ויסוד הכרה זו הוא דבקותנו בחסד, כאשר אנו מתעלים בשלוש מעלות החסד: "עוזר" - חסד דרך הדין (לקמוץ את החסד ולהגיש עזרה למי שנזקק ופועל הוא בעצמו להצלתו), ו"מושיע" - חסד דרך הרחמים (להציל אף כאשר הפועל אינו מסוגל לפעול בעצמו), ו"מגן" - חסד דרך החסד (להגן אף לפני שהפועל נצרך לפעול).

על דרך ההנהגה המעשית:

"ברוך אתה ה' - מה אתה 'מגן אברהם', אף אנו 'מגן אברהם'".
אנו מתמלאים רצון לעשות חסד בכל הדרגות ובעיקר בדרגה של

"מגן אברהם", שהיא להקדים את החסד לזקק, עוד לפני שהוא זקוק לו. אנו נגייס את כל הכוחות הרוחניים הקיימים בנו כדי לעשות חסד זה. אנו נפעיל את דמיוננו כדי לצייר כל מיני ציורים בהם אנו פועלים בדרך של עשיית חסד, בכל הרמות, עד לרמה של חסד שבחסד, כפי שעשה ה' לבני ישראל באשד הנחלים (במדבר כא, טו), שם הקב"ה הציל את ישראל מבלי שהיו מודעים בכלל לסכנה.

2. ברכת "מחיה המתים" – עילוי הרצון לטוב שמחוץ לעולם

אַתָּה גְבוּר לְעוֹלָם אֲדֹנָי, מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ,

מוֹרִיד הַטָּל / מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם.

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים, סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא

חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אַמוּנָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַד עַד.

מִי כְמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרֹת וּמִי דוֹמֵה לָךְ, מְלַךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמְצַמֵּחַ

יְשׁוּעָה, וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחְיֹת מֵתִים.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְחַיֶּה הַמֵּתִים.

פירוש עיקרי הברכה:

דווקא בברכת הגבורה אנו מפתחים את הרצון עד לדרגה העליונה של החסד, עד לישועה הרבה ("אתה רב להושיע"), הישועה שלא

מסתפקת בלתקן את הקיים על ידי הקיים, אלא שואפת למשוך חסד מלמעלה.

אנו מפתחים כאן את הרצון להיטיב בעוצמה שמעל ליכולותינו. לא נסתפק בלעזור, להושיע ולהגן, אלא נרצה להחיות את המתים - לא ברחמים המועטים שלנו, אלא "ברחמים רבים". לא נרצה רק למגר את הרע הקיים, לבער את רוח הטומאה מן הארץ, אלא נרצה להוביל את העולם לשינוי של "בְּלֶע הַמָּוֹת לְנֶצַח" (ישעיהו כה, ח ועיין ישראל ותחייתו פכ"א), היינו לביטול הרע מיסודו.

אנו נרצה לשאוב לא רק את המים הנמצאים כבר בארץ, אלא נרצה להוריד את הגשם מן השמים.

כדי להשיג מדרגה זו של מידת החסד, לא די לנו בלגייס מתוכנו את כל הכוחות העומדים לרשותנו, אלא אנו רוצים להפעיל כוחות עליונים יותר, איתם נוכל להוסיף משנה תוקף ליכולותינו להיטיב - נרצה למשוך חסד מהשמיים.

אך גם אם נשיג מדרגה זו, נמשיך לעסוק עדיין בחסד הפשוט ("סומך נופלים" וכו'), על פי מידת הענוה האלוהית:

"שכל מקום שאתה מוצא גבורתו שם אתה מוצא

ענותותו" (מסכת מגילה לא ע"א).

ומכאן נלמד ששאיפתנו להשגת המדרגה העליונה של החסד (של "מחייה מתים") איננה מונעת מאיתנו מלעסוק במעשי החסד הנמוכים יותר, וזו תהא לנו לאות ששאיפתנו לרצון עליון איננה מתוך חיפוש אחר אתגרים חדשים (= פיתוח האישיות), אלא מתוך

צימאון אמיתי להיות דומה לקב"ה ולשכלל את החסד עד לקצה האפשרות.

על דרך ההנהגה המעשית:

"ברוך אתה ה' - מה אתה 'מחייה המתים', אף אנו 'מחיים את המתים'". אנו מתמלאים רצון להשפיע חסד בלתי ניתן להשגה במצבנו עתה, חסד בעוצמות בלתי ידועות לנו, השפעת חיים אל מקום ההעדר הגמור. אנו מפעילים את דמיוננו לצייר יכולות על-אנושיות של נתינת חסד, ברמות של אליהו שהחיה את הילד (מלכים א יז, כא), ברמות של אלישע שמילא את כלי השמן (מלכים ב פ"ד).

אם בברכת האבות התעלה הרצון שלנו לפסגת החסד של העשייה שבתוך העולם, בברכת הגבורה אנו מעלים את הרצון להוריד שפע ממעל לעולם, על מנת לתקן את העולם.

הדרך להוריד שפע שכזה (שאיננו ביכולתנו) אינה אלא על ידי התפילה - על כן במימד של ברכת "מחייה מתים" הרצון מתעלה מעל לרצון לעשות ומגיע לרצון להתפלל שה' יעשה לבדו (על ידי תפילותנו), בבחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים".

בברכת האבות, השייכת לבחינת "נפש" האדם, שהיא מקור המעשה, הרצון שואף להגביר את המעשים כדי לתקן את העולם, ואילו בברכת "מחייה המתים", השייכת לבחינת "רוח", שהיא מקור הדיבור (תפילה), הרצון שואף להגביר את כח התפילה.

וכפי שיתבאר, ברכת הקדושה שייכת לבחינת "נשמה", שהיא מקור המחשבה (עיין נפש החיים שער א פרק יד, בעניין בחינות נפש, רוח, נשמה, שהן מעשה, דיבור ומחשבה).

3. ברכת "הקדושה" – עילוי הרצון למקור הטוב

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמּוֹךְ קָדוֹשׁ
וְקָדוֹשִׁים בְּכֹל יוֹם יְהִלְלוּךָ סְלָה,
כִּי אֵל מְלֹךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אַתָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקָּדוֹשׁ.

פירוש עיקרי הברכה:

ברכת הקדושה נראית כמנותקת מן החסד, משום שהיא עוסקת בעליונות הקודש, בעולם המלאכים שמעל לעולם העשייה. אך באמת, בעולם הנבדל מן החומר, שם החסד נמצא במהותו, בטהרתו.

הרצון שלנו מגיע כאן לשיא הטיפוס במדרגות החסד - חסד של המחשבה האלוהית שקדמה לעולם החומרי, שהיא הרצון לתת מבלי שקיים עדיין חסרון.

ברכת הקדושה עוסקת בחסד הטהור של המחשבה האלוהית שקדמה לעולם ("הסתכל בתורה וברא את העולם" - ילקוט שמעוני משלי רמז

תתקמב). זהו החסד במהותו, כאשר איננו זקוק לחסרון כדי להתעורר. מתוך נבדלות ("קדוש") מן הנגיעות של זה העולם, ניתן להשיג את המידות בטהרתן.

הדבק בחסד ברמה זו אינו זקוק למציאות העונוי כדי לרצות לתת, ואף אינו זקוק להרגשה הטובה המתלווה בדרך כלל לעשיית החסד, כפי שמתואר בדברי הראי"ה בעין איה (ברכות ב, פ"ט פסקה קיז):

"רבים מהנדיבים תתערב לפחות תאות הרגש שיהיו הם הנותנים, עם רגש נדיבתם. וההוראה על עומק הנדיבות, שאינה כי אם מתוצאות נפש טהורה, הוא באשר שלא יהיה מורגש כלל שהוא הנותן והמשפיע, ושאיפילו בעצם הנותנה עצמה לא ימשך לו אותה ההנאה הבאה אל הנותן מצד שהוא נותן".

לאחר שבשתי הברכות הראשונות העלנו את הרצון, מתוך מבט על העולם, לגייס את כוחותינו על מנת להיטיב ולמשוך יכולות חדשות להשפיע חסד, אנו רוצים עתה להתעלות להשגת **שורש** הטוב האלוהי, איתו אנו נפגשים בכל ברכות התיקון של התפילה. הדבקות ברמת החסד הזאת מתאפשרת רק כאשר אנו מסלקים את כל הנגיעות האישיות ומתעלים מעל לכל חסרון הדעת שלנו, על מנת לדבוק **באמת** במידה האלוהית המתגלה בכל ברכה וברכה, בשיא הגדלות וללא שום הקטנה.